

1953 – בג"ץ 188/53 "פיצוץ בית הנוער בקרית יערים"

מאת: סגן יוסי אלבו, סניגור צבאי, הסניגוריה הצבאית המחוזית

בקיץ 1953 התרחש אירוע חבלני חמור באזור ירושלים, כאשר מוסד הנוער בקרית יערים, הסמוכה לכפר אבו-גוש, הותקף על ידי אלמונים ורימוני יד הוטלו לתוכו. בעקבות המקרה, הוצאו צווי הרחקה כנגד מספר תושבי הכפר אבו-גוש, מטעמים ביטחוניים. האירוע עורר הד ציבורי רב, גם על רקע המציאות הביטחונית הרגישה של אותם ימים. בנוסף, הובילה הפרשה לקביעות משפטיות חשובות בתחום סמכות שר הביטחון להוצאת צווים כאמור.

שני רימוני יד הוטלו אתמול על מוסד חינוכי "קרית יערים"

למקום ההתנקשות והלכו בעקבות שהובילה, לפי דברי המשטרה, אל טבורו של הכפר הי סמוך אבו-גוש, במקום שנתעכבו באחת מן חצרות הבתים. ארבעה מתושבי הכפר הגרים סמוך לחצר נעצרו לחקירה.

מחוגי המשטרה משערים, כי מבצעי הי פשע הזדוני הם מתושבי הכפר או זרים ש נעזרו על יד תושבי הכפר, מאחר שהעקבות של הפושעים היו ברורים.

במוסד "קרית יערים" נמצאים כ-80 נערים ונערות קשי-חינוך בגיל מ'8–16 שנים. כן נמצאים במוסד 20 מדריכים.

התקפה זדונית בוצעה אתמול, במוקף השכם על מוסד לנוער קשה חינוך "קרית יערים" אשר בקרבת אבו-גוש, על ידי אלמונים שהטילו שני רימוני יד על אחד מצריפי ה-מוגורים שבו, ורק בנם לא נפגע איש בהתפוצצות.

רמון אחד נפל על מרפסת הצריף והשני חדר לתוכו. נזק מה נגרם לצריף אשר בו גר מנריך המוסד ורעייתו. רסיסי הרמון פגעו במזרון מטת בנם אשר במקרה נעדר אותו לילה מן המקום. כלבי גיטוש הובאו מיד

דיווח על האירוע, עיתון "חירות" מיום 12 באוגוסט 1953

רקע עובדתי

ביום 12 באוגוסט 1953, פרסמה משטרת ישראל הודעה ובה נאמר כי מוסד הנוער בקרית יערים, הסמוכה לכפר אבו-גוש, הותקף על ידי אלמונים ורימוני יד הוטלו לתוכו. מספר ימים לאחר מכן, הוזמנו כמה מנכבדי הכפר, והעותרים ביניהם, אל הממונה על מחוז ירושלים, וזה הודיעם כי המשטרה חושדת כי אלו שביצעו את המתקפה על מוסד הנוער הם מאנשי הכפר או שקיבלו מחסה בכפר. עוד ביקש הממונה מן המוזמנים, כי ישתפו פעולה עם המשטרה במאמציה לגלות את זהות התוקפים. החקירה נמשכה עוד זמן מה אך התוקפים לא נמצאו.

כעבור שמונה ימים מיום התקיפה, כאשר החקירה בדבר האירוע עצמו עודנה מתנהלת, הוציא המפקד הצבאי של אזור פרוזדור ירושלים צווי הרחקה כנגד ארבעה אנשים מתושבי הכפר, כך ששניים מהם הורחקו לנצרת ושניים אחרים הורחקו למגידל כרום, וזאת לתקופה של שלושה חודשים.

ביום שלאחר הוצאת הצווים פורסמה בעיתונות הודעה רשמית מטעם המשטרה, שהייתה בעלת חשיבות רבה. בהודעה זו פרסם דובר המשטרה ברבים, כי המפקד הצבאי הוציא את צווי הגירוש הואיל "ובחקירותיה נתקלה המשטרה בסירוב למתן כל עזרה לגילוי המתנקשים מצד נכבדי הכפר, חוץ מהבעת מחאה מילולית גרידא". מעבר לכך, גם בתחנת המשטרה, עת נמסרו לארבעת המורחקים צווי ההרחקה, נאמר להם במפורש כי הצווים הוצאו כנגדם משום שלא ניאותו לסייע למשטרה בגילוי התוקפים בקרית יערים.

יצוין, כי ארבעה תושבים **נוספים** הורחקו לתקופה של שישה חודשים, בשל כך "שחקירת המשטרה העלתה, כי בבתיהם הסתופפו ומצאו מחסה המסתננים אשר הטילו את הפצצה". ההליך המשפטי שלהלן לא עסק בקבוצה זו.

ההליך המשפטי

בעקבות המקרה, מקצת מהאנשים שכנגדם ניתנו צווי ההרחקה, עתרו לבג"ץ. בעתירתם לבג"ץ, הלינו העותרים בעיקר על סיבת הוצאת הצווים, תוך שטענו, כי הצווים הוצאו על ידי המפקד הצבאי בהסתמך אך על טעמיה של משטרת ישראל, כפי שפורטו לעיל, הקשורים בניהול החקירה, בלבד. למעשה, טענו העותרים כי ביסוד הוצאת צווי ההרחקה עמד אך רצונה של משטרת ישראל להפעיל לחץ על כלל בני הכפר אבו-גוש, ולהובילם לשתף פעולה עם חקירות המשטרה מחשש לגירושם. העתירה אף הובילה את בית המשפט העליון להוציא תחת ידיו צו על תנאי, המורה לרשויות המדינה להתייצב וליתן טעם מדוע לא יבוטלו צווי ההרחקה שהוציא המפקד הצבאי.

המפקד הצבאי הכחיש כי השיקול האמור – אי שיתוף פעולה בחקירה – היה לנגד עיניו, ואף ציין, כי אין זה שיקול שראוי להישקל. באשר לדברי המשטרה למשיבים מסר, כי אלו נאמרו בחוסר סמכות ושלא מטעמו.

בכל הנוגע לשיקולים שנשקלו בעת קבלת ההחלטה, המפקד הצבאי הצדיק את דבר הוצאת צווי ההרחקה בטעמים ביטחוניים. פרטים על טעמים אלה לא גילו המשיבים, לא בהצהרתם בשבועה ולא בחקירה מעל דוכן העדים, ותחת זה המציאו תעודה מאת שר הביטחון המאשרת כי "הנימוקים אשר גרמו להוצאת הצווים הנדונים והטלת הפיקוח על המוגלים [כך במקור] מהווים חומר אשר מטעמי ביטחון וטובת המדינה אין לגלותו לבית המשפט".

בית המשפט קבע כי תעודה זו, אין פירושה חסימת דרכם של העותרים לתקוף את החלטת הרשות המוסמכת ולנסות לבסס את הטענה כי לא שיקולים של ביטחון, אלא שיקולים אחרים, שאינם שייכים לעניין ופסולים במהותם, הם שהניעו את הרשות לפעול כפי שפעלה.

עוד קבע בית המשפט, כי משמעותה של התעודה מתמצה, לכדי מסמך המסב את תשומת ליבו של בית המשפט לעובדה, שהנימוקים, אליהם מפנה הרשות, נוגעים לביטחונה של המדינה ואין לגלותם מטעמי ביטחון. יחד עם זאת, אין היא קובעת שבהוצאת הצו אכן הסתמך המפקד הצבאי על נימוקים כאלו, ואין בהוצאת התעודה בכדי לשכנע שאכן נשקלו טעמי ביטחון.

בית המשפט קבע כי המילים "טעמי ביטחון" ו"מצב ביטחוני" אינן מילות קסם, ואין בהן כדי להצדיק את פעולותיה של הרשות המוסמכת או למנוע ביקורת שיפוטית מצדו של בג"ץ על פעולות אלו. בית המשפט קבע כי אם יתחוור כי מילים אלו אינן אלא מסך הסוואה לשרירות לב, למעשי

זדון ולכוונות בלתי חוקיות, לא יהסס לקבוע זאת באופן ברור וחד משמעי, למען הבטחת קיומו של צדק כלפי האזרח הנפגע מפעולת הרשות המוסמכת.

ואולם, במקרה הנדון, דחה בג"ץ את טענת העותרים לפיה הנימוקים האמיתיים שביסוד הוצאת צווי הגירוש היו קשורים אך ברצונה של משטרת ישראל להפעיל לחץ על תושבי הכפר לשתף פעולה עם חקירת ההתקפה על בית הנוער בקרית יערים. בג"ץ מצא, על בסיס התייחסותם של גורמי משרד הביטחון ומשטרת ישראל, כי ביסוד ההחלטה להוציא את צווי הגירוש עמדו גם ידיעות נוספות ממקורות שונים, נוסף על ידיעות הנוגעות למצב הביטחוני בכפר ובסביבתו. השאלה באשר לאפשרות להוציא את צווי הגירוש אך מטעמים הקשורים בחקירת המשטרה נשארה "בצריך עיון".

באשר לתעודה שהוציא שר הביטחון תחת ידיו קבע בג"ץ, כי יש בה כדי להעיד כי קיים טעם ביטחוני שלא לגלות את תכנם של הטעמים הביטחוניים שעמדו ביסוד הוצאת צווי ההרחקה, וכי אין להכריח רשות ציבורית להמציא בפני בית המשפט הוכחות, בעל פה או בכתב, אם גילוי שלהן עלול לסכן את ענייניה החיוניים של המדינה, ובכלל אלו גם ענייני ביטחון. במיוחד, נקבע כי אין לכפות על רשויות המדינה לגלות את הדרכים בהן הגיעו ידיעות ביטחוניות מעין אלו לידי הרשות הציבורית. אחד הטעמים לכך הוא, מטבע הדברים, הצורך לשמור על סודיות האמצעים בהם נאספות ידיעות חיוניות אלה, לשם הבטחת המשך היכולת לאסוף את אותן הידיעות.

חשיבות הפרשה

פרשת ההתקפה על בית הנוער בקרית יערים הייתה אירוע אחד מיני רבים, אשר היה בהם כדי ללמד על המציאות הביטחונית הרגישה והמורכבת, בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל. מעניין להביא כאן את דברי בג"ץ בנמקו את אשרור הצווים: "ראשית, באבו-גוש... רבו ההסתננויות וההברחות מעבר לגבולות... שנית, כי אמנם נעשה ניסיון להתנקש במוסד יהודי הסמוך לכפר אבו-גוש; בתתנו אל לב שתי עובדות אלו, אנו מסיקים, כי מצב הביטחון בכפר ובסביבתו אינו תקין ביותר". בתוך מציאות זו, השימוש בצווי גירוש כחלק ממכלול הטיפול בפרשה מצד גורמי הביטחון השונים, עוד בשלהי ימי פיתוח ההלכות המשפטיות המורכבות הנוגעות לביקורת שיפוטית על צווים ביטחוניים, יש בו כדי ללמדנו רבות באשר למקורותיו ויסודותיו של העולם המשפטי-ביטחוני בו פועלת הפרקליטות הצבאית כיום.

הקביעות העקרוניות אותן קבע בג"ץ באותו עניין, בין בעניין אשרור סמכותו של המפקד הצבאי להוצאת צווי הרחקה, בין בעניין היקפה ואופן הפעלתה של הביקורת השיפוטית על הפעלת סמכויות ביטחוניות, היה בהן כדי להדגיש את הנכונות של בית המשפט העליון להבטיח את ריסון השימוש בסמכויות ביטחוניות ומיקודו אך למקרים המתאימים בהם נשקלו השיקולים הראויים.

מדוע בחרתי בנושא?

כחלק מתפקידי כסניגור צבאי, אני נדרש להתמודד לא אחת עם האיזון אותו צריכות לבצע רשויות הצבא, בין חובותיהן כרשויות ציבוריות הכפופות לכללי המשפט המנהלי, לבין המציאות שמעמידה בפניהן אתגרים לא פשוטים. כמי שגדל באזור מקום התקרית האמורה, וכמי שנדרש לשיח מורכב עם רשויות הצבא באופן תדיר, אירוע ההתקפה על בית הנוער בקריית יערים וההחלטות שבאו בעקבותיו, מסייעים לי להבנה טובה יותר של המציאות בה נדרש אני, ונדרשת הפרקליטות הצבאית כולה, לפעול.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- בג"צ 188/53 מחמוד רשיד אבו גוש ו-3 אח' נגד י. רבין המפקד הצבאי בפרוודור ירושלים ואח', 942 פ"ד ז (1953).
- בג"צ 111/53 חיה קאופמן נ' שר הפנים ו-3 אח', 152 פ"ד ז' (1953).
- בג"צ 46/50 סובחי אלאיובי נ' שר הבטחון, ירושלים ו-3 אח', 222 פ"ד ד' (1950).